

7.

DISSE^TAT^O ACADEMICA
VATICINIA JESAIÆ IN IDUMÆOS
(CAPP. XXXIV, XXXV ET LXIII, 1—6) LATINE
VERSA NOTISQUE EXPLICATA,

SISTENS;

CUIUS PARTEM QUARTAM;

CONSENSU AMPLISS. FACULT. PHILOS. IN ACAD. AB:

PUBLICÆ CENSURÆ SUBIICIUNT

Mag. CAROL. JOSEPH. ESTLANDER
*S. Theologiae Candidatus & Docens, ad Biblioth. Acad.
Amanensis Extra Ordinarius,*

ET

ESAIAS WEGELIUS,
*Stip. DelaMyhl.
Ostrobotnienses.*

In Auditorio Philosophico die XXV Nov. MDCCCLXXI
horis p. m. consuetis,

ABOÆ, Typis FRENCKELLIANIS,

v. 13 In palatiis ejus crescunt spinæ; urtica & prunus
E syl.

12:mum versum his incipit verbis: *Nicht mehr werden sie stolz thun auf des Reiches Namen.* At talibus indulgere in textu mutando conjecturis insolitisque vocabulorum significationibus nec audemus, nec hoc loco iis est opus. Nam si חַרְיָה in constructione ut dicitur absoluta intelligatur, quod jam a VITRINGA factum est, vertente: "Ad nobiles ejus quod adtinet, nulli adsunt, si regnum clamenter instaurandum"; atque si י ante יְהִי post illum nominativum absolutum heic, ut saepius, redundare putetur, quod multis exemplis docuit CEL. GESENIUS, in Lehrgebäude der hebr. Sprache p. 723, sine ullius elementi commutacione planissimus hic eritur census: "Quod ad nobiles ejus adtinet, nullum regnum ibi (sc. in terra Edomitica) est, clamabunt, immo principes omnes evanuerunt". Quæ explicatio si admittatur, cum DATHIO: "non erunt nobiles, qui regno præfici possint, interpretante, necesse non est ut ellipses תְּ & תְּ הַ in auxilium adhibeamus, ut taceam phrasin: "וְמִלְחָכָה קָרְאָה לְמִלְחָכָה" vocare aliquem ad regnum i. e. regno l. regio muneri præficere aliquem, nullibi in toto Codice Hebræo legi. Sensus utsunque valuerunt, sine ulla lectionis diversitate reddiderunt Lxx: 'Οι αρχοντες αὐτης δυν ἐσονται οἱ γαρ βασιλεῖς, καὶ οἱ μεγιστωτες αὐτης ἐσονται εἰς ἀπωλειαν, & VULG., "Nobiles ejus non erunt ibi, regem potius invocabunt".

v. 13. --- סִירִים, ad verbum: ascendit unumquodque palatiorum ejus in spinas; i.e. in palatiis ejus crescunt spinæ, pro haud insolito dicendi apud Hebræos more, quo enallagen numeri in verbo cum nomine conjungendo admittunt, & accusandi casum verbis intransitivis subjungunt. Cfr. Ezech. XXVI, 3, Jerem. IX, 17, Prov. XXIV, 31 & W. GESENIUS Lehrgebäude der Hebr. Sprache pag. 713 & 809.

sylvestris in arcibus ejus, eritque serpentum habitaculum, & mansio struthionum.

V. 14.

ſיר reliquæ non agnosunt sororiæ dialeetus; at cum aliæ, ubi legitur, ei adjunctæ sint plantæ spinosæ & aculeatæ arbusculæ, & veteres omnes eodem quoque modo vocem explicaverint, *vepris* vel *spinæ* notio dubia non est, licet ipsa species nobis ignota sit. Cfr. O. CELSHI *Hierobot.* T. II. pag. 211 sqq.

שִׁיר קְמַרְשׁוֹן 1. קְמַרְשׁוֹן tribus tantum legitur locis & nomen plantæ esse videtur, at cujusnam, cum cognatae dialeetus vocem non habeant, & Veteres Interpretes vacillent, incertum est. Vulg. solus e veteribus constans est, *urticam* vertens, illiusque auctoritatem maxima recentiorum pars sequitur. Lxx vero hoc hoc Jesaiæ loco, aut αἰναὶ θίνοις ξύλοις omnia tria vocabula Hebreæ שִׁיר, קְמַרְשׁוֹן & חַרְחֵר, aut secundum aliam, eamque forsitan meliorem, ad Hexaplaorem Origenis Editionem pertinentem lectionem ωρώρη αἰναὶ θίνοις interpretati sunt; at Hos. IX, 6 ὄλεθρον posuerunt & Prov. XXIV, 31, in versione illorum tota vox omnino deest. Alexandrinum presse sequitur ARABS, in Polyglott., & licet SYRUS hoc loco hebeat لَهْلَجَة, quod vocabulum a CASTELLO, *ramnus*, *rubus*, *tribulus*, *carduus* explicatur, & in Proverbis لَهْلَجَة, *Veprem*, *Spiranum*, apud Hoseam propius ad τες ὁ accedens لَهْلَجَة peregrinum reddidit, quemadmodum etiam ε Chaldeo nihil certi extorqueri potest, qui hic & in Hosea קְרָסְוָלִין, quæ vox apud BUXTORFFIUM, i. e., vulgo *talos* I. *malleolos pedum digitorumque*, at heic speciem feræ significare dicitur, in Proverbii vero יִעַר *sylvam* posuit. — Omnes viliores herbas, Svet. *Ogräs*, hoc nomine intelligit Ill. *Mæ*

MICHAËLIS, in Suppl., ab Arab. قميش, collegit corrasitque de solo res minutiores; *Wasserstaude* autem est HENR. EBER. GOTTL. PAULO, in Philol. Clavis über d. a. Test. (Jesaias) p. 234, a قميس, ut dicit im Wasser sich bewegen, redius vero demersit alium, aut semet ipsum in aquam. Sed in plantarum aliarumque rerum naturalium apud Veteres Auctores nominibus explicandis, soli etymologiae inhærere, cum alia desint argumenta, vix sine errandi periculo fieri potest; quare quamdiu meliora nescimus, Vulgati *Urticam* retinere satius est.

רַוְחָה variis quoque vocibus, quæ *spinam*, *paliurum*, *tribulum* aut *carduum* significant, a Veteribus explicatur At cum apud Arabes خوخ & apud Syros Λαση sit *prunus Sylvestris*, qua de re conferri possunt CASTELLI Lex, Ill. MICHAËLIS Suppl., GESENIUS l. c. & CELSI Hiebot. T. II, 59. in ista significatione standum est.

רַוְחָה ab Arab. فُوي, in IV, longe peregrinatus fuit, & ذُوي, migratio de loco in locum; *domus*, apud Hebræos in origine *Pascuum*, ubi migrant, errant græges, significat, Jes-LXV, 10, atque hinc orta est *gregis* atque *cauleæ* notio. Job. V, 24, unde fluxit casæ *pastoritix*, tandemque *domus* significatus, qui tam late patet, ut de templo ipso dicatur; hoc vero loco *lustrum Ferarum* est.

תְּנִינֵי animalium quorundam esse nomen, omnes fatentur Interpretes; sed licet vel centies in Codice Hebræo legatur, de genere tamen disputatum est. Formas vocis, quarum in plurali numero תְּנִינִים & ad Chaldaismi usum תְּנִינִין, a deperdito singulari תְּנִין, atque תְּנִינִין in singulari, cum suo plurali תְּנִינִים, & forte תְּנִינָה, a תְּנִינָה, quæ e lingua excidit, occurunt, præeuntibus pluribus Interpretibus,

Cel. GESENIUS in Lex., τῷ τανότ, Malach. I, 3, ab Arab.

תְּנִינָה, commorationis significatione adjecta, ita distinguit, ut pluralia חַנִּינִים & חַנִּין canem ferum, wilde Hund, Pers. **شَكَال**, Schakal, sing. vero חַנִּין & plur. חַנִּינִים. majora animalia marina, atque terrestres serpentes Dracoresque significare contendat. Sed si vel concedatur, sing. חַנִּין cum suo plurali חַנִּינִים, semper ita legi, ut, si serpentum & fidorum draconum genera exceperis, nunquam de feris, siccam incolentibus terram dicantur, quod omnia, ubi occurunt, Codicis Hebrei loca: Genes. I, 21, Exod. VII, 9, 10, 12, Deuteron. XXXII, 33, Job. VII, 12, Ps. LXXXIV, 13, XCI, 13, CXLVIII, 7, Jes. XXVII, 1, LI, 9, & Jerem. LI, 34 probare videntur, vix tamen cum de חַנִּינִים & Chald. plur. חַנִּין quæstio sit, laudati Lexicographi sententiae subscribere audemus; quin potius has ambas formas, quarum non nisi Thren. IV, 3, legitur, de pluribus animalium, at potissimum de iis, quæ magnitudine, robore & immanitate permultis aliis præstant belluis, tum in sicco, tum in mari viventium generibus, promiscue ab Auctoribus Hebreis fuisse usurpatas contendere non dubitamus. Quod enim ad loca Job. XXX, 29, Jes. XIII, 22, XLIII, 20, Jerem. IX, 10, X, 22, XLIX, 33, LI, 37, Thren. IV, 3 & Mich. I, 8 adtinet, licet in illis omnibus locis solummodo de animalibus terrestribus explicari queant, idem tamen vocabulum Ezech. XXIX, 3 & XXXII, 2, de belluis quibusdam marinis, forsitan Crocodilis, necessario esse intelligendum ex adjectis vocibus בְּחֵךְ יָאָרֶיךְ clarior quam clarissimum fit, nisi forte priori loco pro חַנִּינִים, quia ceterarum vocum ad חַנִּין sese referentium constuctio in singulari posita sit numero, חַנִּין in singulari, cum quibusdam, non optimæ tamen notæ, Codicibus manu scriptis legeremus. Quo eodem modo, cum Ps. XLIV, 20 quiritet can-

cantici Autor, *Deum contrivisse Israelitarum majores* בְּמִקְוֹם חֲנִים *in loco Thanim*, admodum verisimile est; hunc illos infestum locum esse aut Ægyptum, *Crocodilorum* patriam, ubi dura servitute pressi erant Abrahami posteri, & cuius terræ rex etiam *magnus Thanim* apud *Ezechiel*, *C. XXIX*, 3, vocatur, aut Arabiæ solitudines, in quibus *Cerastium morsu*, ut *Num. XXI*, 6 narratur, misere plestebantur Israelitæ; unde fit, ut חָנִים apud ci-tati Psalmi audorem, aut *Crocodilos* l. alias Niliaceas feras, aut *Serpentes*, h. est idem ac חָנִים & חַנִּים denotet, quod in *Jerem. XIV*, 6, etiam valere videtur, ubi Onagri, בְּחָנִים, sicut *Thanim*, i. e. aut *Hippopotamum more*, quæ Cel. OEDMANNI, in Operे cit. Fasc. IV. pag. 35, est sententia, aut *veluti serpentes*, seu sibilo serpentum sono, — nam de canum ferorum aut aureorum spiritum præ aliis animalibus cum sonore aut emittendi aut retrahendi vi, nihil scimus — *aurum ducunt*; ut taceam, עֵיר Nehem. II, 13 æque bene draconum, ut habet VULG. ac *canum aureorum fontem* explicari posse. Quum vero ex his argumentis fere indubium sit, vocabulorum plurimum. חָנִים & חַנִּים usum, tam arctis haudquaquam circumscriptum fuisse limitibus, ut singulare quoddam animal terrestre solummodo significant, sed potius credere fas sit, veteres Hebræos, pro sua in Historia naturæ ignorantia, qua eadem tota vehementer laborabat antiquitas, vocibus hisce vagis & ad plures res errantibus, permulta animalium, tum terrestrium, tum in mari degentium & amphibiorum genera comprehendisse, hoc paſto, & quia contextus noster terrestrem feram postulat, & inter alias bestias quoque *canem* aut *aureum*, aut *ferum*, immane quantum ululantes, e lustris suis quasi evocat, non omnino negare vellem eosdem *canes*, aut *hyænam*, aut aliud horrido sono furens animal hoc loco intelligi posse, si aliae;

& quidem, aut e communi sermonis Hebræi cum ceteris linguis cognatis usu, aut e consentientibus Veterum Interpretum testimoniis, aut denique ex ipsa contexta orationis serie, hoc & non aliud aliquod animalium genus, unice jubente, accederent deponitæ rationes. Sed desunt certe tales rationes. Nam quod ad allata a Cel. **GESENIO**, in **Lex.** argumenta adtinet, omnia, quæ primum illorum continet momenta, ita comparata sunt, ut ne unus quidem Codicis Hebræi ibi citatus locus, de cane aut *fero*, aut *aureo*, I. *Schagale* necessario cogitare jubeat; quin potius cuique, ipsissima hæc verba adtentius perlegenti, quam vere judicaverit Cel. **OEDMANNUS** in *libr. cit. Fast. IV*, p. 30, quoties *Thanim* in *Vet. Test. Codice explicandum* sit, toties etiam, quodnam feræ species eligatur, probe dispiciendum esse, dicens, persvasissimum erit. Neque magnam vim ad suam opinionem defendendam, e significatione vocis Syriacæ **bio** accepisse putandus est laudatus Lexicographus. Quamquam enim verum sit, quod **Pocockius** in *Comment. ad Mich. I, 8 & Malach. I, 3*, testatur, Syrorum Autores hac voce *canem ferum* vocasse, licetqne **Syrus** in Polyglottis, cum in omnibus a nobis enumeratis locis, ubi חנין & חנינם de monstribus & serpentibus dicta sunt, vocabulum Hebraicum Syriace חנין scriptum, retinuerit, in omnibus vero aliis, ubi חנין & חנינם de feris terrestribus explicari queant, idem **bio** constanter posuerit, hoc tamen argumentum nihil aliud, quam qua ratione Versionis Syriacæ auctor vocabula nostra intellexerit, ad summum probat; an vero rem acutetigerit, alia est quæstio, præsertim cum **Syrus** in *Polyglott.* hoc vocabulum ad alia quoque animalia designanda v. c. ad בְּתַ יִעֵנָה, *Mich. I, 8*, errare fecerit. Neque **Syrus** solus idoneus est testis, audiendi etiam sunt ceteri

V. e.

Veteres. Habent vero ad *animalia marina* exprimenda
Vulg. *cetum*, *colubrem* & *draconem*; **Lxx.** κῆτη, δρακοντας
& σειρηνας; **Arab.** قَنْجِين, & **Chald.** חַרְמָן, *bala-*
nam, *serpentem*, וִרְוָרָא I. (quod Cel. **GESENIUS**, quo
idem ac **SYRI** vocabulum habeat, scribere vult וִרְוָרָא)
serpentem (cfr. BUXTORFFII *Lex. cit.*); & de bestiis terre-
stribus **Vulg.** *draconem*, *sirena*, *lamiam*; **Lxx.** σειρηνας,
εχνων (*Ies. XIII*, 22) δρακοντας & σεθον (*Jerem. X*, 22);
ARAB. ابْنُ أَوْيٍ *filium Awi*, I. sonum edentem *Awi*, qui,
ut dicitur, est sonus ipsius animalis, وَقْنَفْرٌ *ericium*,
نَعَامٌ *struthiocamelum* (testibus **GOLIO** & **CASTELLO** in
Lex.), قَنْجِين (*Thren. IV*, 3), & **Chald.** easdem voces;
ac quibus de prioribus animalibus utitur; ex quibus o-
mnibus exemplis — nam e **Lxx.**, **Vulg.** & **ARAB.** κακω-
ται, afflictione & loco cruciatus, *Ps. XLIV*, 20, quemad-
modum etiam e **Lxx.**, **SYR.** & **ARAB.**, πηγὴ τῶν συνων,
fonte collum & porta torrentis ad *Nehem. II*, 13, quas vo-
ces ad Hebraica חַנְנָה & קַנְנָה explicanda adhibuerunt, ni-
hil aliud, quam hos *Autores*, prorsus alias ac quæ nunc
textualis est, secutos fuisse lectiones, colligere licet — saltem
manifestum fit, Syro excepto, Veteres Interpretes *alios*,
iisdem fere vocabulis, diversitate sua multitudinem anima-
lium diversorum, Hebræis vocibus subjungendorum, mon-
strantibus, omnes Hebræorum formas, quas inter حَنَّ, licet
nunc deperdita, primaria certe fuit, sine diligentiori quo-
dam discriminè explicasse. Neque R. TANCHUMI ابْنُ أَوْيٍ,
quod ad *canis* aut *feri*, aut *aurei* notionem firmandam
citat SCHNURERUS, in *Dissertt. philolog. critt.* p. 323, &
quæ dictio etiam in Polyglottorum versione Arabica, ut
jamjam monuimus, hoc Jesaiæ loco & *Cap. XLIII*, 20
ex-

exstat, nodum solvit. Nam si vel Cel. **GESENIO** concedatur, Arabes *canem ferum*, i. *Schogalem suo* אֶבֶן אֲוֵי appellare, tam validis tamen argumentis Cel. **OEDMANNUS** in *Opere laudato Fasc. II*, pag. 16, sqq. Arabicum hocce nomen pertinere ad Hebræorum עִירָשׁ, qui verus est *cannis*, non *ferus*, sed *aureus* i. *Schagal*, ab ARISTOTELE & PLINIO *Thos* vocatus, probavit, ut de veritate illius rei vix dubitare liceat, ut taceam ARABEM in *Polyglott.* חַדְתָּה *Jes. XIII*, 21, *XLIII*, 20, *Jerem. L*, 39 & *Mich. I*, 8, etiam دَنَّاتٌ أَلْوَى *filios Avi* vocare. Quibus omnibus argumentis cum etiam inviti a Cel. **GESENII** sententia recedere cogamur, neque eidem, quod sine omnibus urget argumentis חַדְתָּה & אַיִלָּם idem significare animalium genus, dare possimus, ad illas ταῦ γε transimus significationes, quæ, quamquam e parca solius linguae Hebraicæ penu depromtæ, tamen majori certitudine sese commendant, inter illas, quam hic Jesaiæ locus aptissimam poscit, eam electuri. Neque plures quam duæ in universum sunt hæ significationes, animalium grandiorum, quæ in mari & fluminibus vivunt, una, serpentum in sicco repellentium, altera. Priorem vim omnia illa jam antea heic laudata Codicis Hebræi confirmant loco, ubi חַדְתָּה & חַנְנָה, quæ demum cunque sint animalia, in aquis majoribus habitare solent, atque, si verum est, serpentes quoque humidis his in regnis versari, illorum agmen etiam eadem comprehendunt voces. Posterior vero significatus manifestus est in *Exod. VII* capite, ubi idem serpens, in quem Mosis baculus mutatus narratur, versiculo 10:mo תְּנִינֵי, at versu 14:to שְׂרָפָה appellatur. Confr. quoque *Exod. IV*, 3. Serpentis vero notionem in versione posuimus, quoniam a mari longius distans & montana est, quam quondam incoluerunt Idumæi, regio, & qui tegularum calcisque rudera amare solent, serpentum mentiq; hoc loco aptissima est,

חציר hoc loco *habitaculum*, *domicilium*; tum *veterum*,
tum recentiorum Interpretum alii, a *graminis*, quæ huic
voci ab Arab. طخ viruit, competit, notione, *pascuum*,
viridarium, alii, a חציר, *atrium* explicarunt. Optime vero
 Ill. MICHAËLIS in Suppl. ad Arab. طخ, *incoluit lo-*
cum, unde طخ *habitaculum*, retulit, licet etiam eadem
significatio, quam membrorum parallelismus insuper poscit,
ex atris quoque notione quodammodo derivari possit.

& quod saepius occurrit, בְּתִ יְעָנָה volucrem esse cum Lev. XI, 16, & Deuteron. XIV, 15, inter aves esui prohibitas occurrat, negari non potest. Utrum vero hæc avis sit *Struthio camelus*, quod plurimi tum veteres, tum recentiores usurpunt Interpretes, an *Uula* quædam, seu peculi. *Strix bubo*, quæ Cel. OEDMANNI est sententia, paulo diligentius, qui omnium, hujus, in L. I. fasc. III, pag. 30 sqq., illorum vero apud BOCHARTUM in Hieroz. P. II, L. II, c. 14, p. 811 sqq., & GESENIUM in Lex. Hebr., argumenta perlegerit, difficillime judicabit. Neque radices vocis, quarum plures offerre solent Lexicographi, multum lucis rei obscuræ affundunt. Nam sive Hebreorum מַלְאָךְ clamare, respondere, sive Syr. مَلَكُ, gulosum esse, sive Arab. مَلْأَقٌ, terram sterilem & albicantem notans, respexeris, aut acclamando alteri respondentem, aut edacissimam, aut desertorum incolam volucrem solummodo habebis. Quoniam vero Veteres Interpretes, licet habeant Lxx, Jerem. V, 39 & Mich. I, 8 οὐατέρες οε-γηρῶν, & ut antea jam a nobis dictum est, ARABS in Polyglott, iisdem in locis & Jes. XIII, 21 بنان الـأـوـيـ، & STR., Mich. I, 8; Bois-Lièvre, tamen hi iisdem Auctores omnibus aliis locis ubi יְעָנָה, aut יְעָנָה בְּתִ leguntur, مَلَكٌ Gov., نَعْلَم (quo nomine etiam a SAADIA & ERPENII ARAB.

v. 14. Occurrunt feles feræ thoibus; Satyri sibi invicem
adclata.

ABAB. in Levitico & Deuteronomio adhibito, in hunc usque diem Struthionem vocant Arabes, confr. Ill. MI.
CHAELIS *Suppl.* in voce *וְנַחֲתָה* & *וְנַחֲתָה*, & VULG. atque CHALD. ubique haec eadem voces occurunt, *Struthionem* & *נַחֲתָה*, cæterique Græci Aqu. SYMM. THEO. DOT., *Jes. XIII*, 21, *ερεθιναπηλες*, Hebraica vocabula explicarunt, non potuimus, quidquid Cel. OEDMANNUS l. c. contradixerit, quin in vertendo Struthionem retinemus, cuicunque tamen ledori, si *Bubonis* notio magis placeat, suam relicturi opinionem.

v. 14. *בָּרֶץ*, tum a nominibus Hebreis *מִזְרָח* & *מִזְרָח*, *siccitatem* & *locum aridum* significantibus, tum ab Arab. *مَوْعِد*, ut Chald. *מְרֹחֶה*, *exarescere*, & Syr. *لَوْج* *sitire*, tantum lucis accipere, ut certi esse possimus, vocabulum hocce & de hominibus, *Ps. LXXII*, 9, *LXXXIV*, 14, & de animalibus, hoc Jesaiæ loco & *Cap. XIII*, 21 ac *Jerem. L*, 39, *arida siccaque deserta incolentibus*, quemadmodum etiam *Jerem. XXIII*, 13, aut de *homine* aut de *fera*—nam valde ambiguus est locus — intelligentum esse, plurimi fatentur Interpretes. Neque est, quod hoc loco, ubi contextus animal quoddam quadrupes requirit, multis argumentis AURIVILLI, in *Dissert. ad Jes. XIII*; 21, *lemur* *volantem*, l. *vespertilionem vampyrum rejiciamus* & BOCHARTI in *Hieroz. P. I. L. III*, r. 14, *Tom. II*, p. 206 sqq. *felem feram*, a SHAWRI in *Itinerar. pag. 155* *Siyah ghusch*, adpellatam, admittamus, cum apud Arabes *خَبُو* idem sit animal domesticum, & meliora ex aliis linguis Semiticis hauriendi non detur occasio. Veteribus vero Interpretibus hujus vocabuli significatio fere ignota fuisse videtur. Nam si **CHALDEUM**, qui constanter voce *חַצְוָן*, forte